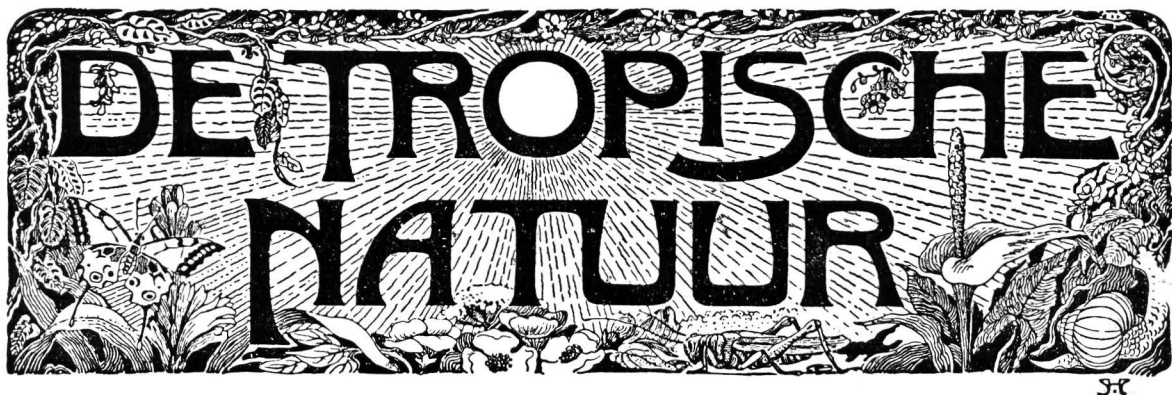

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Prof. Dr H. C. DELSMAN. Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN, Edw. JACOBSON,
Dr S. C. J. JOCHEMS, Dr S. LEEFMANS, J. C. VAN DER MEER MOHR Jr.,
:- Mej. Dr A. G. VORSTMAN. -:

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

§ § **ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50** § §

VAN BOOMEN EN STRUIKEN ROND DE STAD PALEMBANG

Velen zal het gaan zooals het mij ging en bij het woord Palembang denken aan een stad op palen boven water en te midden van water. Nu is dit maar ten deele juist; in de onmiddellijke omgeving van de stad komt behalve het vermaarde waterland ook behoorlijk droogland voor, ja zelfs laag heuvelland. Het onderstaande betreft dan ook uitsluitend de „droge flora” en wel van de z. g. Boekit Ketjil, direkt grenzend aan de stad, zoodat er op namiddagen gemakkelijk wat te botaniseeren valt.

Op Java vindt men zoo onder de rook van de stad niet veel ongerepte plekken meer, maar hier is dit anders. De grond is wel geoccupeerd, maar op een voor de natuur weinig ingrijpende wijze; men kan nl. wel zeggen dat de droge omgeving van Palembang één groote begraafplaats is, waarbij het heuvelterrein speciaal door de Chineezzen wordt geprefereerd, zoodat men daar vaak prachtige graven, tempeltjes enz. aantreft. Het oorspronkelijk bosch, dat ook hier wel gestaan zal hebben, is al lang verdwenen en het opgaand geboomte bestaat voor het aller-grootste gedeelte uit aan de bevolking behorende vruchtboomen.

Hier vlak bij is een oude Chineesche „bongerd” en het is een genot te dwalen tusschen de zware stammen van doerian (*Durio zibethinus* MURR.), tjempedak (*Artocarpus Champeden* SPRENG.), gandraia (*Bouea macrophylla* GRIFF.), raoe (*Dracontomelum mangiferum* BL.), enz. Ook konden we in het begin van den regentijd genieten van het fijnste lentegroen toen een hier veel gekweekte roekem-

soort (*Flacourtia Jangomas* RAEUSCH., zie fig. 1) zich in een nieuw kleed stak, ook waren er tegelijkertijd de aardige meeldraadbloemen en bij andere exemplaren de minder opvallende stamperbloemen.

Andere hier veel gecultiveerde boomen zijn: djengkol (*Phithecolobium lobatum* BENTH.), petai (*Parkia speciosa* HASSK.), salam (*Eugenia polyantha* WIGHT),

Fig. 1. Keroekoe (*Flacourtia Jangomas*);
links ♂, rechts ♀.

rambai (*Baccaurea Molleyanea* M.A.), doekoe (*Lansium domesticum* JACK.), mangistan (*Garcinia Mangostana* L.), ramboetans (*Nephelium spec.*) en verschillende mangasoorten (*Mangifera spec.*), helaas niet van de beste. Opvallend hiervan zijn de geweldige kemangs (*Mangifera caesia* JACK), die met hun stugge takken met groote knoppen en in den bloeitijd met hun licht violette bloempluimen direct in 't oog loopen. Doch vele van deze kemangs kunnen wel tot restanten van het oorspronkelijk

bosch gerekend worden, evenals de reeds genoemde raoe, ook zijn als zoodanig te beschouwen de poelai (*Alstonia scholaris* R. BR.) en eenige *Quercus*-soorten en een *Castanea*. De poelai heeft een zeer licht, makkelijk bewerkbaar hout, waarvan de reusachtige Palembangsche sier-borden worden gemaakt.

Het hout van de Indische eikensoorten staat bij de bevolking niet best aangeschreven en zinkt in 't niet bij het beroemde temboesoehout afkomstig van *Fagraea sororia* J. J. SM., en *F. fragrans* ROXB. Dit hout is een zg. kajoe radja, waarover vroeger alleen de vorst mocht beschikken en het is dan ook de vrome wensche van elken welgestelden Maleier tenminste zijn voorgalerij met dit fraaie hout te hebben betimmerd. Dit natuurlijk met 't gevolg, dat de boomsoort rondom Palembang vrijwel is uitgeroeid en aparte bepalingen in 't leven moesten worden geroepen om hem tegen algeheele vernietiging te beschermen. Hier en daar komt nog een enkel exemplaar voor, direct opvallend door zijn donker loof en typische kroon als van een Canadeesche populier.

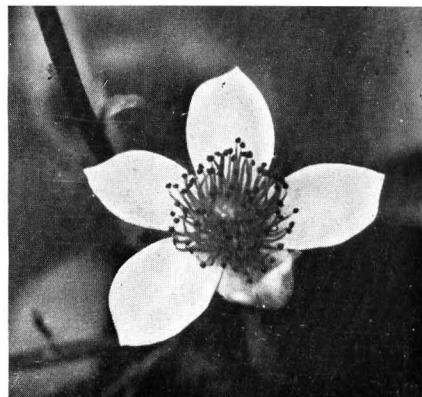

Fig. 2. Bloem van
Schima bancana MIQ.

Veel treft men hier overal aan de seroe (*Schima bancana* MIQ.) nauw verwant aan de Javaansche poespa (*Schima Noronhae* REINW.). De boom wordt niet bijzonder groot maar komt vaak gezellig groeiend voor nl. daar, waar alang-alang branden elk jaar de minder sterke boomsoorten vernietigen. Ondanks zijn zwart geblakerden stamvoet groeit hij er lustig verder. De fraaie witte bloemen zijn typisch voor de Theaceae, doordat een der bloembladen fungeert als knopschub en de vier anderen in den knop geheel bedekt; later bij 't ontluiken der bloem blijft dit eene

kroonblad dan min of meer vuil en verschrompeld in groei bij de anderen achter (fig. 2).

Zij die het twijfelachtige genoeg smaken om de treinreis Teloekbetoeng — Palembang te maken, zullen dezen boom aan de zacht roode jonge bladeren en in den bloeitijd (begin regentijd) aan de groote bloemen uit den trein zeker herkennen, 't is een van de meest voorkomende soorten in de alang-alang wildernissen waar de trein doorheen sukkelt. Op vochtige gedeelten zal de reiziger getroffen worden door Eucalyptus-achtige boomen, die bij een bepaalde belichting met hun witte schors vaak aan berkenboschjes doen denken! 't Is de gelam poetih (*Melaleuca Leucadendron* L., zie fig. 3); bij wrijving van het blad ruikt men direct de bekende kajoepoeti-olie. Deze boom is de eenige soort van het uitgebreide Australische geslacht, die tot in onzen Archipel is doorgedrongen. Eigenaardig is daarbij tevens, dat men hem zoowel vindt in veenmoerassen als op droge zonnige heuvels, zonder dat de verschillende vormen aanleiding kunnen geven tot het splitsen in meerdere soorten. Het is een van de meestgeliefde brandhoutsoorten van Palembang.

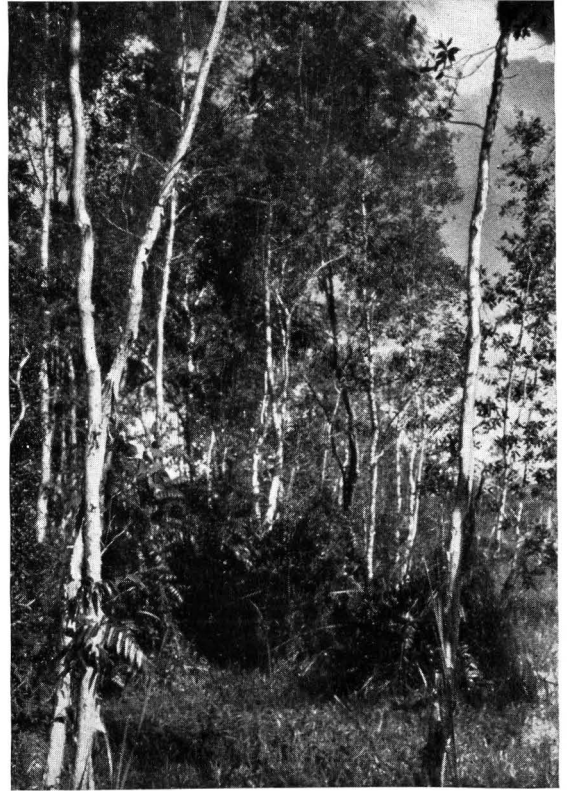

Fig. 3. Boschje van *Melaleuca Leucadendron* L.

Tenslotte kan ik nog vermelden de soengkai (*Peronema canescens* JACK) d.i.

Fig. 4. Versteende stamstukken.

de Javaansche djati sabrang. Ook deze boom bereikt evenals de beide vorige nooit groote afmetingen, waarschijnlijk wel door het kunstmatig ingrijpen van den Inlander die het hout veel voor daksparren gebruikt. HEYNE vermeldt, dat dit hout in Palembang bekend staat als een houtsoort die binnen zes jaar in stroomend water versteent, en nu trof ik kortgeleden in de Lampongs veel versteend hout aan, dat door de bevolking aldaar ook algemeen soengkai werd genoemd (fig. 4). Vermoedelijk zullen wel eenige soorten van tertiairen ouderdom versteend zijn, doch het materiaal werd nog niet gedetermineerd.

Speciaal in de buurt van Chineesche graven trof ik eenige bijzonder groote exemplaren aan van de Javaansche kemloko (*Phyllanthus Emblica* L.), veel grooter dan die welke ik op Java ooit gezien heb.

En dan mag ik in mijn boomenlijstje natuurlijk de alom tegenwoordige woengoe (*Lagerstroemia speciosa* PERS.) niet vergeten.

Tenslotte wil ik nog even de meest voorkomende stadsboomen noemen! Zeer veel is hier als straatboom aangeplant de angsana (*Pterocarpus indica*

Fig. 5. Levend bruggetje van *Pterocarpus indica* WILLD.

WILLD.); dat deze boom zich zeer gemakkelijk uit stekken laat vermenigvuldigen bewijst fig. 5, waarbij voor een klein bruggetje angsana stokken werden gebruikt, die alle „aansloegen”. Verder ziet men hier veel djohar (*Cassia siamea* LAM.). Asem-boomen vindt men slechts een heel enkele. Meer nog de njamploeng (*Calophyllum Inophyllum* L.) steeds met een dichten jongen opslag aan zijn voet, en de reeds genoemde tembesoe, die in den bloeitijd buitengewoon lekker ruikt. Dan vond ik hier ook tamelijk veel de seroet (*Streblus asper* LOUR.).

Waar de bovengenoemde boomsoorten nergens een gesloten bosch vormen, doch steeds verspreid voorkomen is er gelegenheid te over voor een dichte wildernis er onder. Bij het ontwarren hiervan valt de soorten-rijkdom echter nogal tegen.

Direct valt een struik op met typische borstelige vruchten en hazelaar-achtige blaren, 't is *Helicteres hirsuta* LOUR., een van de vele vormen van de vormenrijke familie der Sterculiaceae. Ook op Java komt

deze struik voor, maar nergens zag ik hem zoo opvallend veel als hier.

Er is nog een struik wiens bladeren nog meer aan die van den hazelaar doen denken. Het is *Microcos tomentosa* SEEM. (*Grewia paniculata* ROXB.) hier talok genoemd (zie fig. 6). Soms groeit deze struik uit tot een lagen boom.

Alomvertegenwoordigd is hier *Melastoma malabathricum* L.; deze struik is niet kieskeurig en groeit zoowel op permanent droog terrein als in moerassige plaatsen.

Fig. 6. *Microcos tomentosa* SEEM.

Een struikje dat hier veel op lijkt doch veel fijner is, is de karamoenting (*Rhodomyrtus tomentosa* WIGHT, fig. 7). In den drogen tijd bloeit hij overvloedig met prachtige zacht roze bloemen en fijn gevormde knoppen. De vruchten zijn heel smakelijk. Als sierstruik zou hij in den tuin zeer

goed voldoen. Een groote vaak sterk in de breedte uitgroeijende struik is de *Gmelina asiatica* ROXB. var. *villosa* BAKH., met zijn gele eigenaardig gevormde bloemen en eiergele vruchten valt hij nog al op. Het merkwaardigste ervan is wel het verschil in habitus tusschen een jonge struik en een oud exemplaar. De eerste vertoont slechts kleine duidelijk vijflobbige blaadjes en heeft ook een eigenaardige horizontale vertakking. Later gaat dit karakter geheel verloren en wordt het een

struik met veel grotere eivormige bladen en lange neerbuigende takken. Ik vond dezen jeugdvorm echter ook bij wortelscheuten onder aan den ouden stam en tevens op zeer schralen grond bij oudere exemplaren.

Dan is er nog de wilde sok a (*Ixora spec.*), die op allerlei plaatsen tusschen het dichte struikgewas met zijn oranje roode bloemen opvlamt. Tenslotte noem ik nog de struik met de lokbladeren in de bloeiwijzen: *Mussaenda frondosa* L., verder een *Cinnamomum*-soort met prachtig roode jonge bladeren, en dan nog *Rhodamnia cinerea* JACK met aardige witte bladonderzijde en roode, later zwarte bessen. Eens vond ik een verwant van onze hulst (*Ilex*, fig. 8) met geurige bloemen.

Behalve deze struiken treden een paar slingerplanten zeer sterk op den voorgrond. Allereerst wel *Tetracera indica* MERR. (*T. Assa* D.C.). Overal vindt men óf de aardige bloemen met de vele witroode meeldraden en makkelijk afvallende hagelwitte kroonbladen

Fig. 7. *Rhodomyrtus tomentosa* WIGHT.

Fig. 8. *Ilex*-soort.

óf de niet minder opvallende fraai roode veelvoudige sappige vruchten (fig. 9). Ook een andere niet minder fraaie *Tetracera* komt hier veel voor, nl. *Tetracera scandens* MERR. (*T. hebecarpa* BOERL.), maar deze bloeit niet zoo doorlopend. Maar als hij bloeit is het zeer overdadig en een extra feest voor bloemenbezoekers, die direct in drommen op den sterken honing-geur komen aanzetten, zoodat in den vroegen ochtend de teere witte bloemen, die als sneeuw over den tak lagen, hun blaadjes al verliezen, die dan ook aanhoudend naar beneden dwarrelen. In den namiddag is het mooiste dan al weer voorbij. Opvallend is hierbij dat men aan zoo'n bloeiende pluim tevens reeds rijpe vruchten vindt tusschen de nieuwe bloemen in. Tevens heb ik opgemerkt dat deze

eendaagsche bloei bij alle exemplaren hier tegelijk optreedt.

Behalve deze twee klimplanten is er ook een vertegenwoordiger van het bra-mengeslacht die meehelpt om de rimboe maar goed ondoordringbaar te maken. 't Is *Rubus moluccanus* L. Een enkele keer vond ik er tamelijk goed smakende vruchten aan.

Als vierde in de rij van klimplanten dient de fraaie *Quisqualis indica* L. genoemd. Het kwam mij voor dat de bloemen hier aanzienlijk grooter worden dan op Java en bij name-ten bleken zij dan ook werkelijk een 30% grooter dan de door BACKER opgegeven maten.

Een heel wat lastiger klimstruik is een *Mezoneurum*-soort en dan is er nog zoo'n hakerige legumineus, nl. *Acacia concinna* D. C., die tot boven in de boomen klimt. En hiermede meen ik wel de voornaamste boomen en struiken te hebben genoemd.

Fig. 9. *Tetracera indica* MERR.

men werd aangetroffen, verdient derhalve wel even onze speciale aandacht. De plant vormt lange uitloopers en verheft zich meestal niet meer dan 15 cm boven den grond. Aan het einde van het bebladerde takje staan de fraai hagelwitte sterbloemen: meestal is er aan de bloeiwijze (een gevorkt bijscherm) maar een enkele bloem tegelijk open. In het midden van de ster is de keel door zwavelgele haren verstopt die zich ook verder langs de binnenzijde der ± 2 cm lange eenigszins gekromde bloembuis voortzetten, met de punten naar boven gericht.

Zooals bij meerdere Rubiaceae vindt men ook hier korte en langstijlige bloemen (dimorphe heterostylie). De kortstijlige vertoonen een veel dichtere beharing van de bloembuis, de krans van meeldraden bevindt zich tamelijk hoog in de buis met daaronder de stamper met twee eenigszins om elkaar gedraaide stempellobben. Geen van de 12 onderzochte exemplaren vertoonde een goed ontwikkeld vruchtbeginsel. De bestuivende insecten, die ik helaas niet waarnam, zullen hier de stempel blijkbaar niet bereiken kunnen en zelfbestuiving schijnt geen resultaat te hebben. Dat deze moet voorkomen staat wel vast want in de buis bevindt zich vaak een heele prop stuifmeel. Ik vond slechts op de 14 onderzochte exemplaren 2 langstijlige, deze hadden slechts kleine verschrompelde helmknoppen onder in de buis, echter een stamper die tot boven in de buis reikte. De bloembuis

Hoewel niet kloppend met den titel, benut ik tevens deze gelegenheid nog om U een aardig hier veel voorkomend kruid voor te stellen nl.: *Aphaenandra sumatrana* MIQ. (fig. 10), het witte sterretje dat ik reeds een dag na aankomst in Palembang langs den weg vond. Deze niet alledaagsche verschijning, die zooals de heer BEUMÉE mij inlichtte voor het eerst door JUNGHUHN in de Padanglawas grasvegetaties was ingezameld en eenige jaren geleden ook op Sumatra's Oostkust langs wegber-

Fig. 10. *Aphaenandra sumatrana* MIQ.

was van binnen veel minder behaard, en de beide exemplaren hadden een goed ontwikkeld vruchtbeginsel, zeer zeker het resultaat van kruisbestuiving.

De bloemkroonslippen sluiten in den knop klepsgewijze aaneen, terwijl iedere slip in het midden met een scherpe plooi diep naar binnen gebogen is, zoodat de knop er vijf-vleugelig uitziet en de geopende bloem op elke slip een keurig gestreken plooi vertoont.

De bloem bereikt een diameter van 3 cm en deze witte sterren komen soms in grooten getale naast elkaar voor, zoodat ik hen wel de Palembangsche anemoon zou willen noemen. Toch wil ik wedden dat vele Palembangers er nog nooit op gelet hebben!

Palembang.

C. N. A. DE VOOGD.

VEELKLEURIGE STELTGANGERS

Tot de vrij bekende vogels, die op Java en elders in Nederlandsch Indië voorkomen — zij het dat stedelingen, die zich nooit buiten hun woonplaatsen begeven tenzij per trein of automobiel hem wel *niet* zullen kennen — behoort de in lichaamsbouw wel wat met de watersnip overeenkomende, schoon bij nadere beschouwing toch ook veel verschilpunten daarmede vertoonende, zoogenaamde „goudsnip”, die in de wetenschappelijke nomenclatuur eertijds — o.a. door Dr J. C. KONINGSBERGER in zijn „De Vogels van Java en hunne oeconomische beteekenis” — werd aangeduid met den naam *Rostratula capensis*, doch tegenwoordig bekend staat als *Rostratula benghalensis*, eene soort, die wederom gesplitst is in eenige ondersoorten, waarvan de in Nederlandsch Indië voorkomende wordt geheeten *R. benghalensis benghalensis*. Naar de indeeling der vogels volgens FÜHRBRINGER, gelijk vermeld bij BREHM, maakt de soort inderdaad deel uit van de onderfamilie der snipvogels (Scolopacinae) van de familie der pluvierachtigen (Charadriidae), welke zelf weer behoort tot de orde der pluviervogels (Charadriornithes). In die onderfamilie vormen de bastaardsnippen (Rostratulae) een afzonderlijk geslacht. In het verzamelwerk van BREHM, waarvan slechts eene zeer besnoeide Nederlandsche bewerking, getiteld „Het Leven der Dieren” te mijner beschikking staat, wordt de „goudsnip” aangeduid als *Rhynchoa capensis*. *Rhynchoa* is een jonger en daarom volgens de tegenwoordig in de systematiek geldende principes weer losgelaten synoniem voor *Rostratula* terwijl, zooals wij hierboven reeds zagen, de soortnaam *capensis* heeft moeten plaats maken voor *benghalensis*. Eenige andere namen zijn, in het Hollandsch: parelsnip (naar de gele „parels”, waardoor vooral het mannetje zich onderscheidt), koningsnip en poelsnip, de laatste aanduiding niet kwaad met het oog op de levenswijs, doch etymologisch onjuist, wijl zij reeds langen tijd wordt gebezigd voor eene andere snip, een echte watersnip, in Nederlandsch Indië niet bekend, den *Gallinago major*, ook wel dubbele snip genaamd; in het Maleisch van de Ommelanden van Batavia heeft men de betitelingen: blekek penganten (in den laatsten tijd in onbruik geraakt), blekek boelan (de Inlander ziet blijkbaar in de bovenbedoelde „parels” reproducties van onzen satelliet, waar zij werkelijk wel wat van hebben) en p e l o e n g. Deze laatste naam is de meest gebruikelijke onder de „helpers” van